

Systémy manažérstva bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci

Situácia v priemyselných podnikoch prešla v posledných desaťročiach výraznými zmenami. Zatiaľ čo sa v 60-tych rokoch zohľadňovali hlavne záujmy akcionárov, v 80-tych rokoch sa do popredia dostávali otázky ochrany životného prostredia a roky 90-te priniesli tlak na problematiku bezpečnosti zamestnancov. V roku 1996 sa očakávala ISO norma, ktorá by túto problematiku riešila. Medzinárodná organizácia ISO však takúto normu nevydala, dôvodov prečo sa tak stalo sa uvádza niekoľko, napr. aby sa bezpečnosť práce nestala komerčnou záležitosťou pre certifikačné organizácie, či lobby amerických spoločností, ktoré nemali záujem o zlepšovanie pracovných podmienok, čo by pre ne znamenalo zvýšenie nákladov. Preto prevzal iniciatívu Úrad pre britské štandardy a vydal BS 8800 – štandard pre systém manažérstva BOZP, založený na systémovom modeli ISO 14001:1996, ktorý bol v roku 1999 za pomoci viacerých certifikačných organizácií, ale najmä Medzinárodnej organizácie práce ILO (International Labour Party), rozšírený na smernicu OHSAS 18001 (Occupational Health and Safety Assessment Series). Aj keď boli tieto normy vydané britským normalizačným inštitútom, nie sú považované za britské:

- **BSI – OHSAS 18001:2001** Systémy manažmentu bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Špecifikácia. Jedná sa o kritériálnu normu, ktorá sa využíva pre zavádzanie a hlavne následnú certifikáciu zavedeného manažérského systému BOZP. Má podobnú štruktúru ako ISO 9001 a ISO 14001.
- **BSI – OHSAS 18002:2000** Smernica pre zavádzanie OHSAS 18 001.

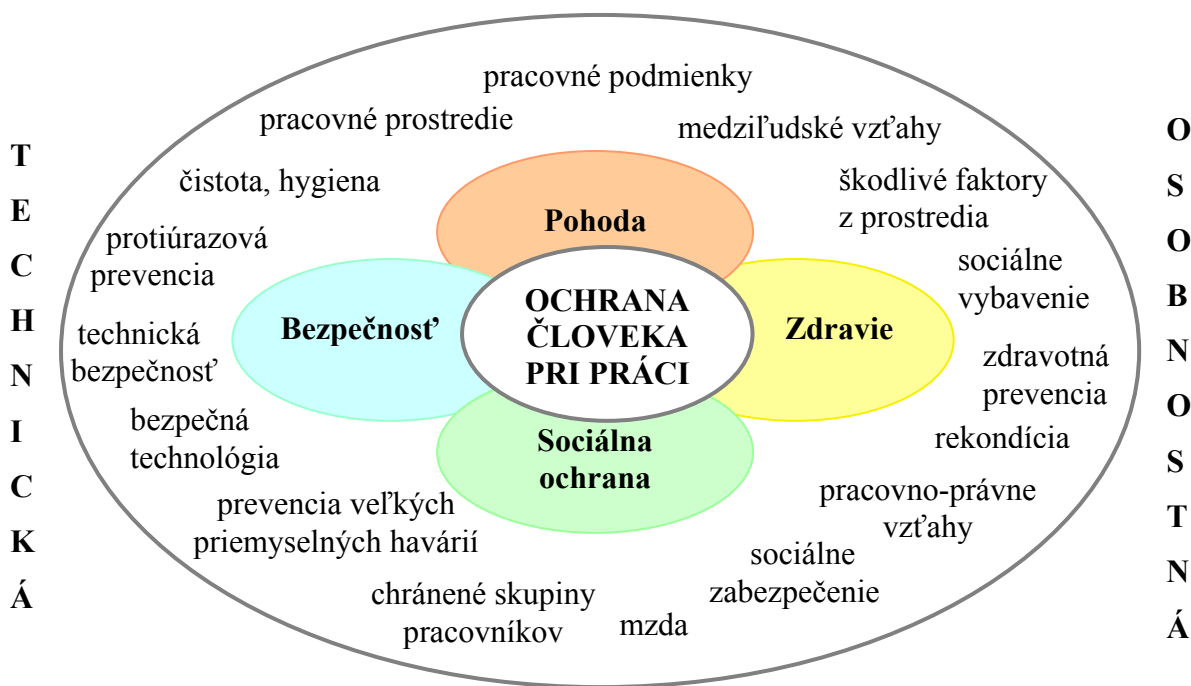
Medzinárodná organizácia práce (MOP) vydala medzinárodnú smernicu pre systémy riadenia BOZP – ILO OSH Systém manažmentu bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v organizácii, ktorá je postavená na trojstupňovom usporiadaní smerníc:

- Smernica MOP pre systém riadenia BOZP,
- Národná smernica pre systém riadenia BOZP,
- Odvetvové smernice pre systém riadenia BOZP.

Mnohé organizácie, hlavne tie, ktoré majú zavedený QMS podľa ISO 9001, resp. 14001, uprednostňujú OHSAS 18001, pretože miera kompatibility so smernicou MOP je nižšia. Na druhej strane, organizácie využívajúce OHSAS 18 001 musia zohľadňovať aj platnú legislatívu príslušného štátu, a teda aj Smernice MOP.

Systém manažérstva bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci (HSMS – Health and Safety Management System) (ako aj EMS), je na rozdiel od systému manažérstva kvality charakteristický tým, že okrem požiadaviek štandardu, na základe ktorého bol vybudovaný, musí spĺňať aj veľké množstvo legislatívnych požiadaviek, kladených na oblasť BOZP. Miera trestno-právnej zodpovednosti je v HSMS ďaleko vyššia než v iných systémoch manažérstva. V porovnaní s QMS a EMS založených na štandardoch radu ISO neexistuje pre HSMS dominantný štandard, ktorý by bol uniformne používaný v celosvetovom meradle. Z uvedeného dôvodu bolo vyvinutých niekoľko modelov, z ktorých vychádza HSMS.

Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci je relatívne zložitý mechanizmus založený na množstve právnych predpisov, zasahujúci rôzne vedné oblasti a kladúci nároky na organizáciu riadenia. BOZP znamená viac, ako len prevenciu proti úrazom a haváriám. Zahŕňa všetky aspekty ochrany zamestnancov súvisiace s prácou (Obr. 1), pričom treba zdôrazniť dôležitosť vzdelávania /školení/tréningov zamestnancov pre ich uplatňovanie.

Obr. 1 Aspekty BOZP

Samotná ochrana zdravia nadobúda nový rozmer aj v prístupe Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO – World Health Organization), ktorá definuje zdravie „nielen ako neprítomnosť choroby, ale aj ako pocit fyzickej, psychickej a sociálnej pohody.“

Oblasť bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci je však potrebné chápať v celom kontexte oveľa širšie – s ohľadom na všetky aspekty súvisiace s prácou, v celej šírke ochrany zamestnancov pri práci. Z toho pohľadu možno oblasť ochrany zamestnancov pomyselne rozdeliť nasledovne:

- osobná bezpečnosť pri práci,
- technická bezpečnosť a bezpečnosť výrobkov,
- ochrana zdravia pri práci,
- pracovné prostredie a hygiena práce,
- sociálna ochrana,
- požiarne ochrana.

Európska legislatíva pre HSMS

Funkcia spoločného trhu Európskej únie (EÚ) si vyžaduje jednotné pravidlá pre všetky členské štáty. Tieto pravidlá sú dané nadnárodnými predpismi EÚ – Smernice EÚ – Directives, ktoré musia členské štáty zapracovať do národných predpisov. Tieto smernice sú pre členské štáty záväzné a transformujú sa do národných právnych systémov. Sú tvorené podľa dvoch princípov:

- Jeden typ smerníc udáva **maximálne požiadavky** v oblasti BOZP. Ide hlavne o **technické** požiadavky, ktoré ak sú splnené, členský štát nesmie brániť alebo obmedzovať uvedenie výrobkov na trh a do prevádzky.

- Druhý typ smerníc udáva **minimálne požiadavky** bezpečnosti a ochrany zdravia zamestnancov, tzv. **pracovnú bezpečnosť**.

V EÚ sa začal formovať súčasný systém predpisov BOZP až koncom 80 rokov. Pre oblasť BOZP v roku 1985 platilo viac ako 300 smerníc. Postupne boli staré predpisy zrušené a nahradené predpismi nového prístupu – New Approach (Tab. 1).

Tab. 1 Porovnanie starého a nového prístupu k predpisom BOZP v EÚ

Starý prístup		Nový prístup
Technický	Prístup	Systémový
Riešenie negatívnych aspektov	Metódy	Prevencie, predchádzanie negatívnym aspektom
Stroje, zariadenia, pracovné prostredie	Zameranie na	Ľudský faktor, kultúru práce
Hardware	Princíp	Software
Direktívne	Riadenie	Participatívne
Bezpečnostného technika	BOZP je záležitosťou	Vedenia a všetkých zamestnancov
Technici, inžinieri, hygienici	Potreba odborníkov	Psychológovia, sociológovia, odborníci na posudzovanie rizík, systémoví analytici

Základom nového prístupu sa stala *Rámcová smernica 89/391/EEC* o vykonaní opatrení na zlepšenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Táto smernica je rámcovým dokumentom *pracovnej bezpečnosti* a zavádza nové inštitúty, ako je: politika BOZP, posudzovanie rizík, zástupcovia zamestnancov, komisie BOZP, závodné zdravotné služby, a pod. Na túto smernicu nadväzujú vykonávacie smernice, napr. Smernica 89/655/EEC, 89/654/EEC, 90/269/EEC a iné o minimálnych požiadavkách – článok 137/138 (118a) Rímskej dohody.

V oblasti bezpečnosti výrobkov, zariadení a strojov sa uplatňuje v Európe dôležitý princíp trhových zásad, pre zabezpečenie voľného pohybu tovarov. Pre oblasť *technickej bezpečnosti* je rámcovým dokumentom Smernica 89/392/EEC o prispôbení predpisov členských štátov, týkajúcich sa strojov a strojných zariadení. Táto smernica určuje maximálne požiadavky – článok 95 (100a) Rímskej dohody, ktoré členský štát môže požadovať od zahraničného dovozcu. Na túto smernicu nadväzujú vykonávacie smernice Smernica 87/404/EEC, 73/23/EEC, 98/37/EC, atď.

Harmonizácia v Slovenskej republike

Legislatívna sústava BOZP je tvorená rôznymi druhmi právnych predpisov s rôznou právnou silou. V širších súvislostiach možno do tohto súboru zahrnúť aj základný zákon štátu – Ústavu

SR, v ktorej je zakotvené jedno zo základných ľudských práv, právo na ochranu bezpečnosti a zdravia pri práci, právo na spravodlivé a uspokojujúce pracovné podmienky (čl.36 Ústavy SR). Na Ústavu nadväzujú zákony, ktoré schvaľuje parlament; predpismi nižšej právnej sily sú nariadenia vlády SR, vyhlášky vydávané jednotlivými rezortmi – ministerstvami, alebo ústrednými orgánmi štátnej správy. Niektoré rezorty vydávajú tiež smernice, pokyny, alebo záväzné opatrenia. Všetky tieto všeobecne záväzné predpisy sú uverejňované v Zbierke zákonov SR.

O tom, čo sú to bezpečnostné predpisy, hovorí Zákonník práce v § 39: „Právne a ostatné predpisy na zaistenie BOZP sú predpisy na ochranu života a zdravia, hygienické a proti epidemické predpisy, technické normy, dopravné predpisy, predpisy o požiarnej ochrane a predpisy o manipulácii s horľavinami, výbušninami, zbraňami, rádioaktívnymi látkami, jedmi a inými látkami škodlivými zdraviu, pokiaľ upravujú otázky týkajúce sa ochrany života a zdravia. Za predpisy na zaistenie BOZP sa považujú aj pravidlá o BOZP vydané ústrednými orgánmi alebo zamestnávateľmi“.

Základným predpisom v **oblasti bezpečnosti práce** bol Zákon č. 330/1996 Zb. v znení zmien a doplnkov, o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci, ktorý bol nahradený Zákonom č. 124/2006 Zb. Týmto zákonom SR implementovala do svojho právneho systému Európsku rámcovú smernicu 89/391/EEC. Niektoré ustanovenia Smernice boli zapracované aj do ďalších zákonov (č. 125/2006 Z.z. o inšpekcii práce, č. 126/2006 Z.z. o verejnom zdravotníctve, č. 002/2005 Z.z. o posudzovaní a kontrole hluku vo vonkajšom prostredí, č. 437/2004 Z.z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia) vzhľadom na tradíciu chápania ochrany zdravia pri práci ako súčasť verejného zdravotníctva. Na zákon o BOZP nadväzujú vykonávacie Nariadenia vlády (napr. nariadenie vlády 470/2003 Z.z., 201/2001 Z.z., 204/2001 Z.z., 444/2001 Z.z....) o minimálnych bezpečnostných a zdravotných požiadavkách, ktorými boli implementované jednotlivé smernice EÚ. Doteraz vstúpilo do platnosti 14 nariadení vlády, zameraných na pracovné prostriedky, pracovné prostredie, prácu s bremenami, OOPP, atď. Niektoré nariadenia vlády vychádzajú zo splnomocnenia Zákona o zdraví ľudí, napr. o hluku a vibráciách, o práci s azbestom, chemickými faktormi, atď. Tieto predpisy predstavujú nový typ legislatívy, na ktorú sme doteraz neboli zvyknutí. Formulácia nových právnych ustanovení sa zdá byť všeobecná, s požiadavkami typu „vhodný“, „vyhovujúci“, „dostatočný“, „zodpovedajúci“ a pod. Ľudia stále radšej uprednostňujú konkrétne bezpečnostné požiadavky a nedokážu akceptovať všeobecne formulovanú právnu povinnosť. Pre správnu aplikáciu nových predpisov v praxi je potrebné hľadať riešenia v technických normách, príručkách dobrej praxe a odbornej literatúre.

Príručka HSMS v SR vychádza zo štandardov: ILO OSH 2001, OHSAS 18000, BS 8800, Zákona NR SR č. 330/1996 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a iných smerníc. Z pohľadu možnej certifikácie a kompatibility s normami ISO 9001 a ISO 14001, sa ako najefektívnejší javí HSMS podľa OHSAS 18001.

Technická bezpečnosť je v SR ošetrená zákonom č. 264/1999 Z. z. o technických požiadavkách na výrobky a o posudzovaní zhody a zákonom č. 294/1999 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú chybným výrobkom. Tento zákon upravuje spôsob ustanovenia technických požiadaviek na výrobky, ktoré by mohli ohroziť zdravie, bezpečnosť alebo majetok osôb alebo životné prostredie (oprávnený záujem spoločnosti).

Podľa uvedeného zákona výrobca a dovozca môže uvádzať na trh iba bezpečné výrobky, ktoré spĺňajú všetky technické požiadavky, ktoré sa na určený výrobok vzťahujú, a to bez ohľadu na to, či sú určené na osobnú potrebu alebo na profesijné použitie. Pred uvedením určeného výrobku na trh je povinný posúdiť zhodu jeho vlastností s technickými požiadavkami ustanovenými technickými predpismi, a vydať vyhlásenie o zhode. Ak to

ustanovuje technický predpis, je povinný umiestniť aj na každý určený výrobok značku zhody.

Na zákon o technických požiadavkách na výrobky a preukazovaní zhody nadväzujú vykonávacie predpisy – Nariadenia vlády (napr. nariadenie vlády 310/2004 Z.z., 308/2004 Z.z.,...), ktorým sa ustanovujú podrobnosti o technických požiadavkách na jednotlivé technické zariadenia, napr. strojné zariadenia, elektrické zariadenia, výtahy, žeriavy, kotly a pod.

Po vstupe do Európskej únie Slovenská republika prijala uplatňovanie **systému pre rýchlu výmenu informácií o produktoch škodlivých pre človeka**. Preto je Slovenská obchodná inšpekcia od 1. 5. 2004 povinná sledovať vstup výrobkov nachádzajúcich sa v databáze **RAPEX (Rapid Exchange)** na slovenský trh a okamžite spätne informovať o takomto výrobku Ministerstvo hospodárstva SR – Odbor ochrany spotrebiteľa, ktoré je notifikačným orgánom Slovenskej republiky pre tento systém. Medzi výrobky, evidované v databáze RAPEX, patria hračky, domáce elektrické spotrebiče a výrobky, predmety súvisiace so starostlivosťou o dieťa, zariadenia do kuchyne, kozmetické výrobky, auta, motorky, a ďalšie. Evidované nie sú liečivá, medicínske zariadenia, potraviny a krmiva. Uvedená povinnosť je tzv. nadstavbou nad 3 zákonmi:

- Z. č. 250/2007 o ochrane spotrebiteľa,
- Z. č. 264/1999 o technických požiadavkách na výrobku a posudzovanie zhody,
- Z. č. 294/1999 o zodpovednosti za škodu spôsobenú vadným výrobkom.

Týždenné prehľady o výskyte nebezpečných nepotravinárskych spotrebných výrobkov a znenie smernice, ktorá upravuje systém RAPEX, sú prístupné v 10-tich jazykoch na internetovej stránke EÚ na adrese:

http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_safe/prod_safe/gpsd/rapex_en.htm.